

KULTŪRA

MENAS ✨ LITERATŪRA ✨ MOKSLAS

Tarp ašmenų

Kaip svarbu, kaip neapsakomai svarbu šiais laikais (o turbūt ir visais laikais, kurie jau buvo ir tik bus) ne tik kalbėti ir kalbėtis, bet ir susikalbėti! Ir atkreipti dėmesį ne tik į dalykus, kurie skiria, bet ir į tuos, kurie vienija. O suvienija žmones kartais paprasčiausia sveika nuovoka, kuklumas, mokėjimas klausytis ir neteisti beigi nesmerkti kitų, pirma nepasmerkus savęs. Ir niekas taip neatskiria ir neatitolina, kaip puikybė ir nekuklumas.

Juk ne veltui sakoma: jei nori pakeisti pasaulį, pakeisk save. Šio pasaulio tu nepakeisi – bet gali pakeisti save. Tai yra svarbiausias uždavinys.

Visuomenės poliarizacija (arba, paprasčiau tariant, susiskaldymas į dvi oponentų grupes, aršiai ginančias savo tiesą), nors ir nesmagus, nors ir pavojingas, bet, sakyčiau, tikėtinas reiškinys. Ir turbūt istorijoje ne pirmas ir ne antras; tokie visuomenės „įsiaštrinimai“, kai dvi grupės žmonių tapo ašmenimis, skeliančiais susikirtimo žiežirbas, yra pakankamai dažni. Ir, sakytum, abi pusės yra savotiškai teisios, abi randa pritarėjų, žynių, atnašautojų, aistringų trubadūrų ir garsių vardų beigi veidų. Abi pusės yra ryškiai matomos, girdimos, skleidžiamos. Jos abi pretenduoja būti išimtinai teisios.

Bet gal vis dėlto egzistuoja ir viduriukas?.. Tai, ką būtų galima pavadinti ramybės ir taikos balsu?

Ar tarp šitų ašmenų gali atsistoti ne vienos tiesos žinotojas ir propaguotojas, o tiesiog – žmogus? Ar liktų nesužeistas?.. Nesukapotas?.. O gal tokios tos VIENOS pusės tiesos ir yra – sumalančios, susmulkinančios, su-raižančios?.. Gal taip ir turi būti – juk ne vienas nuo vaikystės girdėjom, kad kilniam tikslui pasiekti visos priemonės geros.

Girdžiu tai ir dabar. Bet nelabai tuo betikiu.

Nelabai betikiu minios egzaltacija ir ekstaze, vieno sektoriaus reikšmingumu kitus nuvertinant arba tiesiog abejingai juos apeinant, o ypatingai negerą jausmą sukelia manipuliavimas žmonių jausmais ir emocijomis, išryškinant baimės ir nesaugumo faktorių.

Kaip būti, kaip išbūti tuos „paskutiniuosius laikus“?

Nieko kito nežinau – tik ramybę ir malonę. Ne iš mūsų, ne iš valdžios, ne iš kultūros ir ne iš meno, ne iš žmonių ir ne iš kūrinijos.

Iš pačios Paslapties, iš pačios Malonės, iš To, kuriam laikas nereiškia nieko. Iš To, kurio joks pažinimas nepadės suprasti, iš To, kuris mus pripildys – bet tik tada, kai visiškai ištuštėsime. Nuo daiktų, nuo kūrinų, nuo aplinkybių ir nuo pačių savęs.

Renata Šerelytė

Leonardas Gutas. Angelo ir Jokūbo kova, 2000. Popierius, akvarelė

TARYTUM ŠIAUDAI

Mes tarytum šiaudai padegti
Degam, pleškam – tik žiežirbos lekia.
Kartūs dūmai ir duona karti.
Godžiai žiūri naktis vienaakė

Lyg piratė į savo vergus,
Prirakintus šios žemės galeroj,
Blyksint šiaurės ledams pro sniegus,
Staigiant alkanai džiunglių panterai.

Mūsų žemė tikrai apvali,
Ir sugrįžtam į tašką tą patį,
Kur kadai kaip dievaitė daili
Mums į širdį įgėlė gyvatė,

Kur prie Nemuno matėm kadai
Besiganančius arklį ir mešką,
Kur gyvenimai tarsi šiaudai
Tamsią naktį traškėdami pleška.

Jonas Strielkūnas

MRF
MEDIJŲ RĖMIMO FONDAS

Medijų rėmimo fon-
das 2025 m. suteikė
18 000 Eur paremti
projektą: **DRAUGAS**
laikraščio diasporos
žiniasklaida.

Šio šeštadienio Kultūros turinys

1-as psl. Renata Šerelytė. Tarp ašmenų • **2-as psl.** Leonas Peleckis-Kaktavičius. „Pagarbą lietuviškam žodžiui iš-
ugdė mokytojai“ (Perlis Vaisieta) • **3-as psl.** Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Jubiliejinis koncertas „Čiurlionio
visata“/Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė. Leon Gurvitch „Anne Frank siuitos“ premjera Lietuvoje • **4-as psl.** Al-
gís Vaškevičius. Apie idėjas – ir kuriančias, ir griauančias • **5-as psl.** Astrida Petraitytė. Jubiliejinės mozaikos „ak-
menėlis“ – pažintis su pirmąja M. K. Čiurlionio kūrinio plokštele • **6-as psl.** Astrida Petraitytė. Povilo Višinskio gi-
jos Martos Zauniūtės veikime (2) • **7-as psl.** Rimantas Vanagas. Dar vienas P. S. „Eilėraščių spąstams“ • **8-as psl.**
Perlis Vaisieta (tęsinys)

Kitame numeryje: Šiuolaikinės muzikos festivalis „Gaida“ • Paliesiaus dvaras: koncertai, parodos, ekskursijos

RAŠYTOJO UŽRAŠAI

„Pagarbą lietuviškam žodžiui išugdė mokytojai“, –

sako aktorius, Vilniaus rotušės valdytojas, Lietuvos bajorų karališkosios sąjungos (LBKS) vadas **Perlis Vaisieta**

Leonas Peleckis-Kaktavičius

Vaisietų giminę išgarsino Jūsų tėvas. Na, o kuo garsi Vaisietų-bajorų giminė? Kur jos pradžia, šaknys, kas žinomiausi atstovai?

Atsakydamas į klausimą, noriu pacituoti užrašą, kuris iškaltas ant mano šviesios atminties senelių Onos ir Viktoro Vaisietų kapo Perlojos kapinėse (Varėnos r.): „Čia prasideda mano Tėvynė...“ Čia, šalia Dainavos šilų ir sruvaus Merkio čiurlenimo, šalia iki širdies gelmių įsirežusių bene melodringiausių lietuvių liaudies dainų aidų prasideda mano šaknys iš tėvo, aktorius Tomo Vaisietos, pusės – mano dzūkiškoji Tėvynė.

Kitas – didžiausias Lietuvoje – Barstyčių (arba Puokės) akmuo, lyg nebylus jokiems „kryžėiviams“ ar „maskoliams“ nepasidavusio žemaičio simbolis, dunkstantis kalvotoje Žemaitijoje, tarsi amžinas obeliskas žymi mano šaknis nuo mamos, Birutės Stanislaivos Daubarytės-Vaisietienės, giminės pusės. Būtent čia prasideda ir bajoriškoji, Sirokomlės (*Syrokomla*) herbo (Butkų, Butkevičių giminės linija) žemaitiškoji Tėvynė.

Kuo garsi Vaisietų-bajorų giminė? Ne aukštomis pilimis ir dideliais dvarais. Pirmiausia noriu nusielenkti savo mamai ir jos protėviams. Manau, kad būtent iš ten parėjo šios giminės svarbiausios moralinės ir dvasinės vertybės: atsakomybės ir bendruomeniškumo jausmas, meninių sprendimų ir prasmės kasdienybėje ieškojimas, pareiga Tėvynei ir Šeimai, o kartais – tiesiog sentimentalus romantizmas.

Mama, Vilniaus universitete baigusi žurnalistiką, šalia įtempto darbo leidiniuose „Kultūros barai“, „Literatūra ir menas“, „Švyturys“, visada ieškojo meninės ir kūrybinės savirealizacijos galimybių: buvo

LBKS vado rankose – istorinis kardas, kuriuo paliečiamas duodantis priesaiką kiekvienas naujai legitimuotas bajoras

dokumentais? O gal visa tai – tiesiog didžiulė visa apimanti motinos meilė savo vaikams ir visiems, kurie supa jos šeimą?

Visa tai, matyt, ir yra tas genetinis kodas, kurio dalelę su motinos pienu iš savo bajoriškųjų protėvių šaknų gavau ir aš, ir mano sesuo aktorė Ginvilė, tikiuosi, kažką perims ir mano vaikai Šarūnas, Perlė, Viltė-Jonė.

Kodėl taip vėlai, tik 2009 metais, tapote LBKS nariu?

Iki 2008-ųjų nieko nežinojau apie savo bajorišką kilmę. Mama, matyt, to nesureikšmino, o gal tiesiog buvo kukli ir nesiafišavo. Kaip bebūtų, mano žmona Rima apie 2005 m. nusprendė pasidaryti savo giminės genealoginį medį. Istoriniuose archyvuose buvo rasti dokumentai, įrodantys jos bajorišką kilmę (herbas *Leliwa*). Šis faktas ir mane paskatino daugiau pasidomėti savo giminės istorija. Tiesiog buvo smalsu sužinoti, kas jie – mano protėviai. Tai buvo savotiška duoklė ir per anksti Anapilin išėjusiai mamai (mirė vos 65 metų). Netikėtai iš istorijos archyvų gavau žinią – yra surinkti įrodymai, kad jau nuo XVIII a. pradžios giminė buvo pilnateisiai Sirokomlės herbo bajorai.

Menininko karjera buvo kaip ir užprogramuota. Turbūt jau vaikystėje žinojote, kuo būsite, ko sieksite?

Mano vaikystė buvo graži, spalvinga. Prisimenu: kai su šeima važiuodavome iš Vilniaus į Perloją, tėtis stabdydavo savo „žiguliuką“ ir sakydavo, kad, jei nedainuosime, niekur nevažiuosime, atseit, jis noris miego. Plėšdavome kartu su sese visa gerkle ir rekrūtines, ir „kuparines“ dzūkiškas dainas. Nuo Paluknio iki Varėnos.

Daina – tai dvasinis variklis ir arkliukas, be kurio ir šiandien sunkiai įsivaizduoju savo gyvenimą. Liaudies dainos – tikrasis istorinis-kultūrinis paveldas, kurį gavau iš tėvo ir iš babytės Onos Vaisietienės, beje, buvusios geriausios Perlojos dainininkės.

Visą vaikystę lydėjo muzika. Dainavau, grojau – ir pianinu, ir smuiku, vėliau – altu, pramokau ir gitarą brazdinti, kaip be jos?

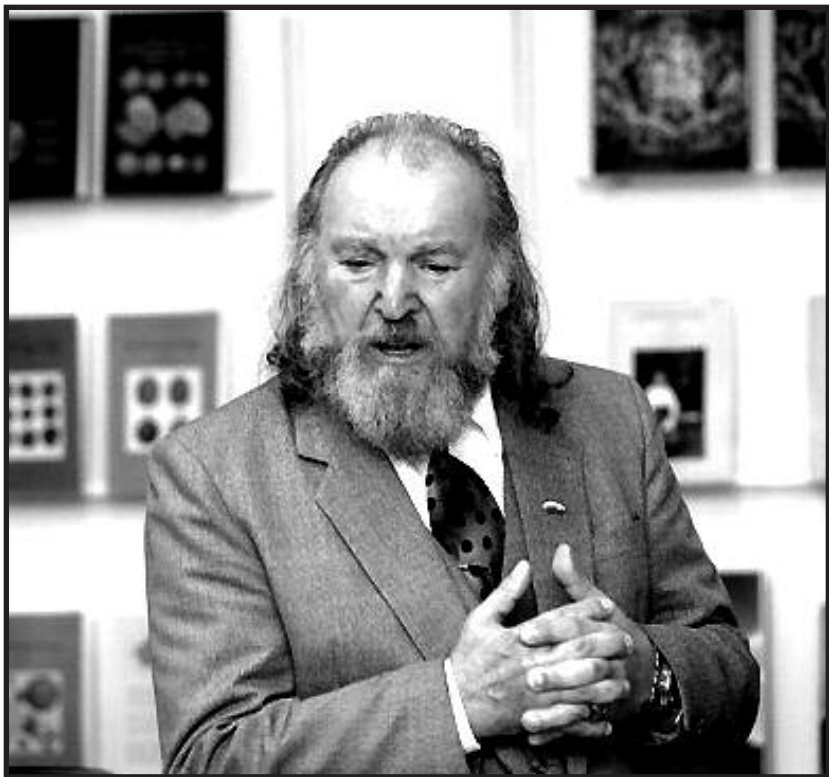
Kadangi tėtis buvo Lietuvos akademinio dramos teatro aktorius, pakankamai dažnai nuo mažų die-

nų lankydavausi teatre. Pirmuosius žingsnius profesionalioje scenoje žengiau dar būdamas visiškai vaikiškas. Prisimenu pirmąjį epizodinį vaidmenį I. Turgenevo pjesėje „Mėnuo kaime“: vaidinau trumpakelnį dvarininko sūnų, o dvarininkas buvo mano tėtis. Tad logiška, kad pradėjau svajoti apie aktorius karjerą. O mokyklinio gyvenimo neįsivaizdavau be nuostabios lietuvių kalbos ir literatūros mokytojos Violetos Tapinienės. Būtent ji – tarsi mokyklos geroji feja buvo užbūrusi visas „poetiškas ir padūkusias sielas“ į dramos būrelį. Moksleivių spektakliai „Pienių vynas“, „Piteris penas“, nuostabūs improvizacijų, literatūrinių skaitymų ir dainuojamosios poezijos vakarai, skaitovų konkursai, – tai, ką mes, aštuoniasdešimtųjų karta, galėjome priešpastatyti sovietinei kasdienybei ir „mankurtinei“, anot Č. Aitmatovo, aplinkai.

Kodėl vis dėlto Balio Dvariono vaikų muzikos mokykloje pasirinkote alto ir smuiko klasę, o jau pabaigęs gimnaziją – dramos aktorius studijas, gi vėliau dar ir papildomas žurnalistikos bei lietuvių kalbos ir literatūros studijas?

Mano muzikinis kelias prasidėjo nuo pirmųjų mokslo metų. Atsimenu kaip šiandien: į Vilniaus IX-ąją vidurinę mokyklą – dėl savo griežtos tvarkos tuo metu neoficialiai tituluotą „IX-uoju fortu“ (dab. Šv. Kristoforo gimnazija) atvyko komisija patikrinti vaikų klausą. Liepė kažką paploti, kažką patrepsėti, ketletą natų pasolfedžiuoti. Kitą dieną gaunu pranešimą – esu kviečiamas dalyvauti atrankoje į priėmimą muzikos mokykloje. Pamenu, sudainavau lietuvių liaudies dainą „Žemė kėlė žolę“. Komisija prašo: „Parodyk rankas“. Galvoju – gal tikrina, ar gerai nusiplovęs? Pasirodo, ne, vien geros klausos nepakanka, svarbu ir kokie muzikanto pirštai. Pakvietė mokyti smuiko klasėje. O kadangi su metais augo ne tik „smuikininkas“, bet ir jo rankos, vėliau perėjau į alto klasę. Niekada nepretendavau pasirinkti profesionalaus muziko kelią, tačiau esu dėkingas tėvams, kad pastūmėjo link muzikos ir padėjo „atsilaikyti“ visus dešimt mokslo metų, kad gelbėjo nuo pagundos „mesti smuikelį“ vardan „futbolo kamuolio“, kuri kieme spardydamas bendraamžiai.

Aukštojo mokslo studijos „persipynė“ dėl įvairių priežasčių. Baigdamas vidurinę, jau buvau nusprendęs važiuoti į Maskvą arba Leningradą (dab. Peterburgą) studijuoti aktorystės, nes 1983 m. nebuvo renkama aktoriukų laida Lietuvos konservatorijoje (dab. Teatro ir Muzikos akademija). Tačiau nuo kelionės į Rusiją atkalbėjo tėvai: „Nevažiuk, daugelis lietuviukų iš ten parsiveža Mašą ar Natašą arba ir pasilieka ten...“

Perlio Vaisietos tėvas, aktorius Tomas Vaisieta (1933–2018)

surengtos jos asmeninių batikos, gobelenų, nérinių, mezginių ir kitų meninių rankdarbių parodos. Šalia kasdieninės buities rasdavo laiko ir prasmės originaliems namų interjero puošybos sprendimams, buvo nepamainoma senovinio kulinarijos paveldo puoselėtoja. Ką reiškė vien burnoje tirpstantis, smetoniškuosius laikus menantis jos tortas „Napoleonas“, trupininis „Skenduolio“ pyragas, pikan-tiškoji žydiška silkė arba garsusis naminis žemaitiškas kastinys... Ir ta niekur neužrašyta, bet tarsi užprogramuota jos moteriška elegancija: skrybėlaitė, rankų darbo gėlė švarkelyje, segė plaukuose, klasikiniai „Chanel“ kvėpalai, aptarimai apie įvykusią teatro premjerą ar klasikinės muzikos koncertą su draugėmis prie mažyčio porcelianinio puodelio kavos. Gal tai ir yra tas „kažkas“, ką mes gauname (arba kartais – negauname) su bajorystės pripažinimo

LNOBT simfoninis orkestras su dirigentais R. Šumila, M. Butkumi ir kompozitoriumi M. Urbaičiu po koncerto „Čiurlionio visata“

Jubiliejinis koncertas „Čiurlionio visata“ – LNOBT kartu su Mindaugo Urbaičio pasauline premjera „Pater Noster“

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Kas telpa į Čiurlionio Visatą? Spalio 4 dieną Lietuvos nacionaliniame operos ir baleto teatre nuskambėjo jubiliejinis koncertas Čiurlioniui 150 – „Čiurlionio visata“, jame glaudusiai sutalpinta, ką gi ji galėtų aprėpti: žinoma, Lietuvą ir jos gamtą – miškus, laikus, jūrą, liaudies dainas...

Buvo atliktos abi M. K. Čiurlionio simfoninės poemos – „Miške“ ir „Jūra“ (LNOBT orkestrui dirigavo Ričardas Šumila), keletas harmonizuotų lietuvių liaudies dainų: „Bėkit, bareliai“, „ Aš prašiau Dievą“, „Oi, dariau lysveles“, „Siuntė mane močiutė“, „Ant kalno gluosnys“ (atliko LNOBT choras, dirigavo Povilas Butkus).

Skambant muzikai ekrane buvo rodomi M. K. Čiur-

lionio piešiniai ir paveiksai (vaizdo projekcijų autorės – Vilniaus dailės akademijos fotografijos, animacijos ir medijų katedros studentės).

Pasaulinė Mindaugo Urbaičio premjera simfoniniam orkestrui „Pater Noster“ nuskambėjo pirmojoje koncerto „Čiurlionio visata“ dalyje. Kaip rašoma Lietuvos muzikos informacijos svetainėje, kompozitorius kadaise buvo vienas radikaliosių minimalistų Lietuvoje (kūryba asketiška, racionali, integrali ir gryna, kurta Amerikos minimalizmo įtakoje, lyginama su ornamentais ar geometrinėmis abstrakcijomis). Vėliau kūryba konstruota pasiremiant praeities kompozitorių (Bacho, Mozarto, Brahms, Brucknerio, Wagnerio, Piazzolos) motyvais, pasak paties kompozito-

riaus, vadinamuoju komponavimo metodu – „recycling“: „re-kompozicija“.

Kaip ir buvo galima tikėtis, pagrindinė žmonijos malda „Pater Noster“ buvo vos girdima: skambėjo pati tyliausia subtili, daugiausia styginių atliekama ir kartais trūkčiojanti tylos rauda, be jokių forte ar fortissimo: kaip alsavimas, žvaigždžių mirgėjimas, ilgesys...

M. K. Čiurlionis 1908 m. lapkričio 19 d. mylimajai Sofijai Kymantaitei rašė: „*Norėčiau tau sukurti simfoniją iš bangų ošimo, iš šimtametės girios paslaptingosios kalbos, iš žvaigždžių mirgėjimo, iš mūsų lietuviškų dainų ir iš bekraščio savo ilgesio*“.

(M. Urbaičio „Pater Noster“ sukurtas LNOBT užsaky-mu, parėmė LATGA). Šis kūrinys buvo tarsi įžanga M.K.Čiurlionio simfoninei poemai „Miške“: jame ir jauku, ir gūdu, ir paslaptinga.

Žmogaus vientisumą su gamta pratęsė kitas pirmos koncerto dalies kūrinys – Maurice Ravel siuita Nr. 2: „Dafnis ir Chlojė“, neatsiejamas nuo meilės.

Koncerto programėlė buvo nemo-kama ir nedaugiažodiška. Prieš kiekvieną kūrinį – paties genijaus žodžiai. 1906 m. laiške broliui Povilui jis rašė apsisprendęs visus buvusius ir būsi-mus darbus skirti Lietuvai, o lietuvių liaudies dainas vadino brangaus mar-muro uolomis, kurios laukia „tik geni-jaus, kur mokės iš jų pasigaminti ne-mirštančius veikalus“.

Paskutinis nuskambėjęs koncerto kūrinys – simfoninė poema „Jūra“. Jū-ra, pasak M. K. Čiurlionio, yra beribė, neišmatuojama, galinga, didybės pilna, milžinų karalienė, rūsti ir ramiai tyliai alsuojanti, nes žino, kad ji tokia viena ir niekas jai ne valdovas...

Tadas Daujotas pučia šofar ragą

Leon Gurvitch „Anne Frank siuitos“ premjera Lietuvoje „Vilnius Shalom Festival 2025“ renginys

Laimutė Vasiliauskaitė-Rožukienė

Nuostabus koncertas įvyko spalio 1 dieną Šv. Kotrynos bažnyčioje. Pirmiausia renginio vedėjas Tadas Daujotas papūtė šofar ragą, pasveikindamas visus susirinkusius su hebrajiška švente *Yom Kippur* (tą dieną ir švenčiama, ir pasninkaujama). Pagaliau pasirodęs scenoje vakaro „kaltininkas“ Leon Gurvitch visus pasveikino lietuviškai.

Prieš nuskambant siuitos, kuria pavadintas koncertas, premjerai Lietuvoje, jos kompozitorius, pianistas virtuozas ir kompozitorius litvakas Leon Gurvitch atliko savo kūrybos „Gyvenimą“, kaip prisipažino žiūrovams, jį sukūrė būdamas 20-ies metų ir paskyrė Holokaustui, „Malda“ – savo seneliui litvakui (gimęs Vilniuje, mirė Krokuvoje), taip pat – muzikos iš

kino filmų, tarp jų – savo, jam labai mielų interpretacijų ištrauką pagal garsaus amerikiečių kompozitoriaus John Williams muziką režisieriaus Steven Spielberg filmui „Šindlerio sąrašas“.

Nuskambėjo dar viena premjera – tradiciškai atliekama per Yom Kipur atliekamas Max Bruch „Kol Nidrei“ (kūriniui 200 metų).

Trijų dalių siuitą, skirtą žydų mergaitei Anai Frank – nuoširdžiai, trapijai nesulaužytai sielai, Leon Gurvitch sukūrė kai 2017 m. apsilankė Anos Frank muziejuje Amsterdame. Siuitą fortepijonui ir violončelei rašė dvejus metus. Violončelę pasirinko todėl, kad ji labiausiai panaši į žmogaus balsą.

Siuitai atlikti Lietuvoje Leon Gurvitch pasikvietė talentingą jautrių interpretacijų meistrą Roką Vaitkevičių.

Nukelta į 8 psl.

Kompozitorius L. Gurvitch ir violončelininkas R. Vaitkevičius.

L. Vasiliauskaitės-Rožukienės nuotr.

Apie idėjas – ir kuriančias, ir griauinančias

Algis Vaškevičius

Spalio 1-ąją Kaune prasidėjo Tarptautinis fotografijos ir medijų meno festivalis IPMA. Mėnesį truksiantį renginių ciklą pradėjo parodos „Idėjos. Kuriančios ir griauinančios“ atidarymas, o jį papildė ir dar papildys įvairūs kiti renginiai.

Apmąstyti idėjų įtaką kasdienybei, kultūrai, politikai, menui ir tikėjimui kviesianti ekspozicija subūrė įvairius Lietuvos ir užsienio fotografus bei medijų meno kūrėjus. Parodoje dalyvauja ir tokių šalių kaip Australija, Indija, Jungtinės Amerikos Valstijos menininkai. Paroda pakvietė ir į ypatingą erdvę – pačiame Kauno centre, šalia Muzikinio teatro esančias ir ilgai buvusias tuščias patalpas, kurios duris atvėrė po ilgos pertraukos. Tai garsaus prieškario architekto Arno Funko suprojektuotas pastatas Kęstučio g. 70, kuriame kažkada veikė „Amlit“ bendrovės garažas, įėjęs į Lietuvos automobilinkystės istoriją.

Pasak festivalio vadovės Svetlanos Baturos, šiemet trečią kartą surengtam festivaliui Kaune buvo labai sudėtinga surasti erdves, nes daugelyje galerijų veikia jubiliejiniam Mikalojaus Konstantino Čiurlionio gimtadieniui skirtos parodos, be to, keliose vietose eksponuojami ir „Kauno bienalės“

Naujose erdvėse Kaune – tarptautinio festivalio darbai.

A. Vaškevičiaus nuotraukos

pimo ir fanatizmo?

2025 m. IPMA festivalis iškelia vieną iš kertinių šiuolaikinio pasaulio klausimų – kaip idėjos veikia mūsų kolektyvinę ir individualią būtį, kaip jos keičia mūsų atmintį, kalbą, kūnus ir kasdienes pasirinkimus. Tai ne tik estetiškas, bet ir egzistencinis tyrimas, kviečiantis pažvelgti į meną ne kaip į pasitraukimą nuo realybės, bet kaip į aktyvų būdą ją permąstyti, perjausti ir transformuoti.

Anot S. Baturos, parodose, paskaitose ir susitikimuose festivalio lankytojai turi galimybę ne tik pamatyti, bet ir išgirsti, ne tik stebėti, bet ir dalyvauti diskusijose apie idėjų įtaką, jų galią keisti ar destabilizuoti tai, kas laikoma savaime suprantama. Skirtingų menininkų kūrybiniai balsai tampa šiuolaikinių įtampų refleksija – jie nagrinėja cenzūros mecha-

nius, technologinių pažangų šešėlius, istorinės atminties trapumą ir naujų kolektyvinių vaizduočių galimybes.

Festivalio programa sujungia pasaulyje gerai žinomus autorius ir naujus, dar neatrastus vardus. pristatomi menininkai pateikia gilius, conceptualius

tyrimus, atveria jautrius, asmeniiskus pasakojimus, kurie skleidžiasi vizualinių formų ir prasminių sluoksnių sankirtoje.

Lietuvoje šiuo metu vyksta protestai dėl Kultūros ministerijos perdavimo partijai „Nemuno aušra“, o parodoje galima pamatyti, kaip įvairūs protestai kilo ir vystėsi kaimyninėje Lenkijoje, kur protestuota prieš dešiniųjų vyriausybę, atėjusią į valdžią 2015 metais ir joje išbuvusią aštuonerius metus. Varšuvoje prasidėję protestai vėliau išplito į kitus šalies miestus ir savo apimtimis dar buvo nematyti daugelį metų.

Ekspoziciją „Idėjos. Kuriančios ir griauinančios“ sudaro dvi programos ir į atvirą kvietimą atsiliepusių užsienio bei Lietuvos kūrėjų projektai. Programą kuruoja prancūzų kuratorė, kritikė ir fotografijos entuziastė, viena svarbiausių jaunųjų fotografų balsų atradėjų Carine Dolek bei Šiaulių fotografijos muziejaus kuratorius, Vilniaus dailės akademijos dėstytojas, menininkas Valentyn Odnoviun.

„Kaip ir kiekvienais metais, siekėme sukurti erdvę ne tik žiūrėjimui, bet ir apmąstymui, diskusijoms. Labai džiaugiuosi, kad šiemet festivalyje turime tiek daug skirtingų balsų – nuo jaunų Lietuvos kūrėjų iki pasaulyje pripažintų menininkų. Visi jie savaip kalba apie pasaulį, kuriame gyvename – sudėtingą, bet pilną vilties“, – pasakojo S. Batura.

Šiais metais IPMA festivalis prie savo komandos kvietė prisijungti ir senjorus savanorius. Kiekvienas senjoras buvo supažindintas su IPMA metu vykšančių parodų ekspozicijomis, specialiai apmokyti, o festivalio lankytojai gali registruotis į unikalias, senjorų vedamas ekskursijas. Anot organizatorių, ši iniciatyva keičia festivalio ritmą – nuo tarptautinių parodų iki gyvo bendravimo su žmonėmis.

Nukelta į 5 psl.

kūriniai. Tad buvo atrastos puikios patalpos su dideliais vitrininiais langais centre, jos suremontuotos ir dabar laukia parodos lankytojų.

Festivalio paroda šiemet iškelia vieną iš kertinių šiuolaikinio pasaulio klausimų – kaip idėjos veikia mūsų kolektyvinę ir individualią būtį, kaip jos keičia mūsų atmintį, kalbą, kūnus ir kasdienes pasirinkimus. Pasak menininkų, įvairios idėjos dažnai gimsta iš patirčių, o pastarųjų dabartiniame kontekste yra tikrai labai daug. Idėjos kuria pasaulius, bet gali juos ir griauti. Festivalis kviečia apmąstyti idėjų galią – kaip jos daro įtaką mūsų kasdienybei, kultūrai, politikai, menui, tikėjimui. Kiekvienas projektas – tai savotiškas idėjos veidrodys: ar ji veda į laisvę, ar sukausto?

Anot parodos rengėjų, idėjos – tai nematomos jėgos, formuojančios mūsų pasaulį. Jos užgimsta mintyse, bet jų poveikis gali būti visuotinis – statyti imperijas, griauti sienas, kurti naujas meno kryptis ar keisti socialines normas. Jos gali įžiebtį revoliuciją, atverti naujus mąstymo horizontus, bet lygiai taip pat – tapti manipuliacijos, prievartos ar baimės įrankiu.

Festivalio tema „Idėjos. Kuriančios ir griauinančios“ kviečia menininkus tyrinėti idėjų prigimtį ir jų daugiaprasmišką galią. Kaip idėjos gimsta mūsų sąmonėje? Kada jos tampa kūrybos šaltiniu, o kada – ideologiniu ginklu? Kur ta riba tarp įkvė-

Jubiliejinės mozaikos „akmenėlis“ – pažintis su pirmąja M. K. Čiurlionio kūrinio plokštele

Astrida Petraitytė

Dabar, galima sakyti, atėjo dėmesingumo, bent progiškai pademonstruojamo, paribio grupėms laikai, o viena iš tokių grupių – pensininkai, pagarbiau senjorais ar tiesiog pagyvenusiais žmonėmis įvardijami. Šiemet Lietuva, regis, itin entuziastingai atsisaukė į spalio 1-ą minimą Tarptautinę Pagyvenusių žmonių dieną – specialiai jiems ne tik tą dieną renginius organizavo įvairios institucijos. Štai Nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka senjorams paskyrė visą penktadienį, spalio 3-ą – organizuotos ekskursijos po bibliotekos erdves, edukaciniai užsiėmimai, netgi vaišės.

Ir aš iš visos programos pasirinkau vieną renginį, sudominusį *per se* (ne dėl dedikacijos senjorams) – edukaciją „Čiurlionis ir kiti... miške“, kurią, kaip nurodoma anonse „įkvėpė Lietuvos nacionalinėje Martyno Maž-

Asta Bielinskienė demonstruoja unikalią plokštelę.

A. Petraitytės nuotraukos

vydo bibliotekoje saugomas unikalus kultūros paveldo objektas – pirmasis lietuviškos simfoninės muzikos įrašas ir kartu pirmasis M. K. Čiurlionio simfoninės muzikos įrašas šelako plokštelėje – simfoninė poema „Miške“, 1942 m. įrašyta Berlyne, diriguojant Vytautui Marijošiui.

Šią unikalią vertybę – plokštelę su Čiurlionio simfonine poema „Miške“ (tiesa, tik pradinę jos dalį) mums, negausiam būreliui, pademonstravo Asta Bielinskienė, bibliotekos Muzikos ir vizualiųjų menų skyriaus Kultūrinės veiklos vadovė. Ji, galima sakyti, pravedė

„pamokėlę“ – pasitelkdama vaizdus ekrane, priminė ir Čiurlionio šeimą, ir vaikystę bei jaunystę gamtos apsuptyje (Kastukas gimė Varėnoje, bet šeima netrukus persikėlė į Druskininkus), ir kelią į Kūrybos pasaulį – pradedant knigaikščio M. Oginskio Plungės dvaro orkestro mokykla, kur jis mokėsi groti fleita, toliau – Varšuvos muzikos institutas, Leipcigo konservatorija, vėl grįžus į Varšuvą – Dailės mokykla; priminti ir miškų vaizdai dailininko paveiksluose (štai „Raigardo slėnis“). Ekrane išvydome tris Čiurlionio amžininkus, XIX a. pabaigos-XX a. pradžios Lietuvos kompozitorius: Česlovą Sasnauską, Juozą Naujėlį ir Miką Petrauską, kuriuos ir nuotraukose regėjome kaip solidžius vyrus – mūsų edukatorė pažymėjo Čiurlionį buvus, viena vertus, ne taip prie praktinio gyvenimo prisitaikiusį, antra vertus, kūryboje ieškojusį naujų išraiškos formų, kai šie „kolegos“ likę liaudiškos muzikos tradicijoje.

Lektorė neminėjo visų Čiurlionio gyvenimo faktų, aplinkybių – gi renginio tema specifinė, tikslas – akivaizdi

to, vardan kurio ir susirinkome: 1942 m. Berlyne Marijošiui diriguojant įrašytos Čiurlionio simfoninės poemos „Miške“. Gal ne visai aiškos aplinkybės, kaip karo metais mūsų dirigentui pavyko užmegzti ryšį su žymia plokštelių įrašų firma „Polydor“ (tuometinė Vokietijos firma šiandien garsina Britaniją), bet štai rezultatas – unikali plokštelė, kurią lektorė pademonstravo; prie šios vertybės mums nebuvo leista prisiliesti – pernelyg trapi ir brangi. Sakytą: tai ne dabar įprasta vinilinė plokštelė, ji iš šelako – ekrane išvydome ir šią medžiagą išskiriančius padarėlius („šėlakas (ol. *schellak* – žvynelis), gamtinė derva, gaunama iš vabzdžių (vadinamų lakinių kirminų), parazituojančių ant kai kurių tropinių augalų, išskyrų“ /www.vle.lt/). Čiurlionio kūriniai prisireikę dviejų plokštelių, biblioteka turi tik vieną, pirmąją dalį – iš jos ir paklausėme „Miško“ ošimo.

Tarp jubiliejinį M. K. Čiurlionio metų renginių ši pažintis su unikalia plokštele buvo nelyg kuklus, bet spalvingas didingos mozaikos akmenukas.

M. K. Čiurlionio simfoninė poema „Miške“ šelako plokštelėje

Atkelta iš 4 psl.

Parodos „Idėjos. Kuriančios ir griauančios“ atidarymo metu skambėjo Loros Kmieliauskaitės atliekama muzika, taip pat buvo pristatytas šios menininkės performansas. Spalio 8-ąją vykusio renginio metu fotomenininkas Mindaugas Kavaliauskas pakvietė į renginį „Mano Amerika“.

Pirmą kartą į JAV M. Kavaliauskas atvyko 2000 metų vasario šešioliktąją – datą, kuri visada išliko jo atmintyje. Renginio pristatyme teigta, jog Amerika jam tada pasirodė visai kitokia, nei vaizduota filmuose. Nusileidus lėktuvui Čikagos O'Hare oro uoste, automobilis vežė jį Cicero aveniu – nesibaigiančių „plazų“ grandine, kurioje purvino sniego kalnai, apleisti pastatai, apdaužyti automobiliai ir blankūs žibintai visai nederėjo nei su šventine nuotaika, nei su filmuose ir pasakojimuose vaizduota šalimi. Fotografas klausė savęs – ar tikrai į tokią šalį keliavo?..

„Per pusmetį ta išivaizduota Amerika Mindaugo fotografijose virto matyta, ragauta, patirta, pamėgta, myli-

Parodos fragmentas

ma, užjaučiama, o kartais – nepatogiai ir erzinančia. Iš dalyvaujamojo stebėjimo kilusiose fotografijose atsispindėjo ne tik vietos, peizažai ar žmonės,

bet ir fotografo 'ausys' – daiktai, kuriuos turėjo, aplinka, kurioje gyveno: automobilio, kurį vairavo, interjeras, kambario, kuriame nakvojo, langas,

pusryčių stalai, sutiktieji – pažįstami, žinomi ar visiškai anonimiški žmonės, dažnai žvelgiantys tiesiai į objektą – kitaip tariant, į jį patį.

Siekdamas susikurti savo Ameriką fotografijose, Mindaugas fotografavo ne tik pasyviai – dažnai pats aktyviai dalyvaudavo kompozicijose. Kartais fiksuodavo kitų reakcijas į save, o kartais – vizualizuodavo savo pačio reakcijas į tai, ką matė aplinkui.

Amerikos estetiniai netobulumai, deskriptyvūs siužetai leido, užuot rašius dienosraštį, fotografuoti jausenas, emocijas, būsenas, atsispindėjusias mano Amerikoje: nuo jaudulio iki nostalgijos, nuo patogaus pasitenkinimo iki melancholijos, nuo troškulio iki vienišumo, nuo šviesos ir spalvų žaismo iki nuovargio. O susitikimuose su JAV lietuviais – atrasti vis naują dalelę savęs“ – teigė organizatoriai.

Šiemet fotografas pirmąkart su skaitmenino visą 2000 m. archyvą, kurį ir pristatė renginyje IPMA festivalyje. Pristatyme jam talkino sūnus Simas Kavaliauskas – kompozitorius, prodiuseris ir muzikos atlikėjas, gitaristas.

Povilo Višinskio gijos Martos Zauniūtės veikime (2)

Astrida Petraitytė

Tėsinys.
Pradžia 2025 m. spalio 4 d. „Kultūroje“

1903-ieji... Tilžė tarsi kokia „persėdimos stotis“ – vieni iš maskoliškos Lietuvos atkakę ilgiau užsibūna, į darbus įninka, kiti stabteli prieš tolimesnį kelią. Martai ne vienu pakeleiviui tenka bent kiek pasirūpinti, kažkieno paaukotas pinigus perduoti, nakvyne pasirūpinti ir pan. Ir nuolatinis sandarbininkas Višinskis vis ką rekomenduoja. Štai vasariui baigiantis Marta sulaukė jo laiškelių: atvyksias jaunas vyras Antanas, Kalniečiu vadinamas (vėliau ji patyrė – Žymantas, Žemaitės sūnus), reikią jį pristatyti Bagdonui (laiške, žinoma, vėl slapyvardžiu pavadintam – Gintautas), gal kiek galėsiąs vietoj pasidarbuoti, bet, matyt, trauks toliau nuo caro kariuomenės, Amerikon; Povilas pasižadėjo jos vardu išsiųsti 100 rublių – vis tam jaunajam Antanui, jei jo pinigai suvėlintų – tegu paskolinanti iš jai patikėtų fondų... Tad ir paskolino.

Kaip mielai Marta įvykdė Višinskio įpareigojimą Vincui, gi Kapsukui nusiųst 30 rublių – tai esanti „Žiburėlio“ parama Berne studijas kremtančiam. Žinoma, Povilo laiške ir spaudos reikalais nemažai nurodymų: štai kovo pradžioj gautame jis surašė, kaip jo rašiniai turi būti pasirašomi – tasai apie valsčiaus raštininkus esąs Spragilo, o visos korespondencijos – Grybautojos... Bet ji turi ir galvą kraipyti, kokių triukų jis sumano, norėdamas caro pakalikams įžnybti – ir jai šįkart teko dėl to pasidarbuoti, kaip prisakyta: surinkti „kuolegaliskiausią“ literatūrą – maldaknygių, Sinkevičiaus „Tvaną“, Levo Tolstojaus „Kur meilė, ten ir Dievas“ ir panašias – tik žiūrėti, kad niekur nebūtų „cenzūros leista“ (jis rusiškai tą parašė); sutaisyti paką už keliasdešimt ar net šimtą rublių, pasiųsti tikru jo adresu, pasistengus, kad eitų per Rygos cenzūrą – tam reiktų, kad kas įduotų paketą Karaliaučiu ar Klaipėdoj garlaiviu gabenti, tai padarius reikią jam atsiųsti ataskaitą... Bet tai dar ne viskas, mandroji dalis toliau būsianti! Marta ir porą kart perskaitė, mėgindama suprasti Povilo užmanymą: „Dalykas tame, kad cenzūrai neperleidus, visos knygos bus sugrąžintos; bet tada Tamsta jų nepriimk atgal; o aš paduosiu į sūdą cenzūros komitetą. Ta byla yra gerai apsvarstyta.“ Na, padėk, Dieve, prieš caro priespaudą

Marta Zauniūtė (1875–1945) – Mažosios Lietuvos kultūros ir spaudos darbuotoja, bibliografė.

Zaunių šeima, 1900

ir tokiu gudrumu reikia kovoti. Bet balandį visu sunkumu atsakomybė – daugiau nei prisiimtoji – prislėgė Martos pečius: Juozas Bagdonas traukėsi iš „Varpo“ bei „Ūkininko“ redagavimo, pasižadėjęs Jurgis Šaulys dar nepasirodė – ką daryti? Rašė tarsi pavojaus varpu skambindama Višinskiui, tas atsisaukė: rūpinąsis pasą atvykimui, tik tas greit neinas, tad „Meldžiamieji, kaip nors aprūpinkit tą ir aną mėnesį“ – o kas tie „meldžiamieji“, jei ne ji vienintelė... O rūpintis reikia ir medžiagomis, kurių nėra gausiai pribyrėję, ir pinigais išleidimui, šalia jau įprastų – laikraščių išsiuntimo, platinimo... Laimė, galėjo bent kiek lengviau atsikvėpti – Juozas dar bent porą numerių nusprendė sutvarkyti. O Povilas, žinoma, vis jai laiškeliais siuntė nurodymus: kaip surašyti gaunamus ir išleidžiamus pinigus, siunčiamus leidinius, kaip tuos gerai supakuoti (pasirodo, jos popierių pakai kartais suplyštą)... Jau rods taip stropiai jis viską daranti, o vis yra kam pamokinti... Juk vis kas atsiunčia ir rankraščių, dėl kurių spausdinimo – kaštų ir pan. – reikia sutarti. Štai rugsėjį iš Višinskio sulaukė nedidukės siuntos – brošiūra „Kūdikų žindymas ir penėjimas“ Jagomasto spaustuvej turinti būti išleista; iš lenkų vertęs Atgalainis (taigi, Avizonis, kaip Marta žinojo). Kaip ten buvę nebuvę su tuo pasu kelionei į Tilžę, bet lapkritį Povilas jai laišką iš Petrapilės atsiuntė, pažadėjęs po Naujų pasirodyti...

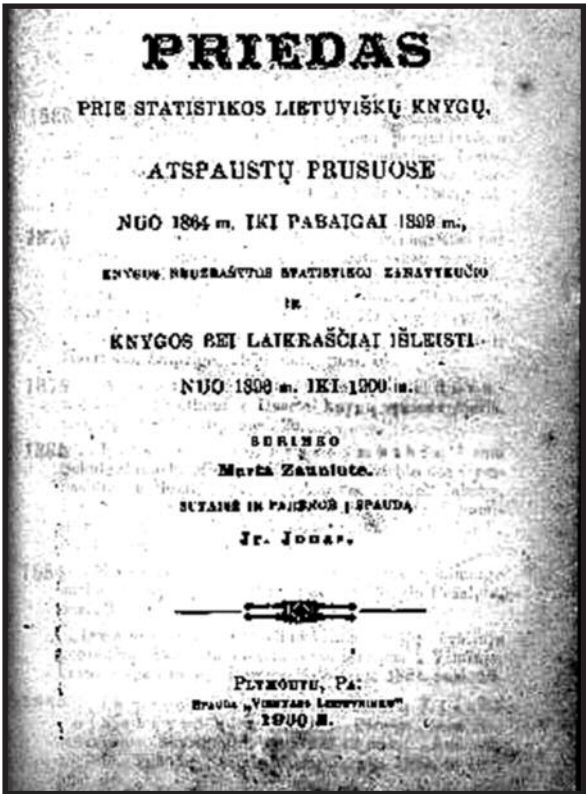
1904-ieji... Kaip Naujų metų pasveikinimą Višinskis jai pranešė apie dviejų moterų veikalus, kuriuos pageidaujančios spausddinti – ir bendras Petkevičaitės-Bitės bei Žemaitės komedijas, ir atskirus Žemaitės veikalėlius... (Ir smigtelėjo Martai – kaip tos moterys ir geba taip surašyti, sumislyti... Naje, matyt, netenka joms prie svetimų raštų plušėti... O dar... dar Povilas, regis, ragina jas gyvenimiškus patyrimus literatūra paversti, patarimų negailėdamas... jai tik nurodymus, kaip kitų darbus tvarkyti, atsiųsdamas). Višinskis surašė ilgiausią jų veikalų sąrašą, o jau ji, Marta, turi rūpintis ką į „Varpą“ įdėti, ką spaustuvininkui įduoti – išsiderėjusi joms užmokesnį... Žinoma, neis taip lengvai vienu ypu tuos moteriškių rašinius veikalais paversti Komedijėlė „Kaip kas išmano, taip save gano“ rods pasirodys „Varpe“, o bent kai kuriuos didesniusius atskiromis knygelėmis „Varpas“ savo vardu išleis. Višinskiu galima pasitikėt, nesibaiminant išduot pinigą skolon kokiam jo reikalui ar personai – va, kovo pradžioj ir sulaukė 100 rublių, dar ir padėkos žodelio už pagalbą Žemaitės sūnui. O kaip Povilo buvo sumanyta, taip ir nutiko: visa jos parengta nemenka knygų siunta grįžo Tilžėn... Netrukus Marta patyrė: Višinskis Vilnisaus Teismo rūmuose iškėlė bylą cariniam cenzoriui, reikalaudamas bene 62 rublių ir 90 kapeikų... Deja, ir teismas ieškinį atmetė, ir, regis, žinomo advokato Tado Vrublevskio pateikta apeliacija liko be atgarsio. Tikrai gerai, kad Višinskis turi šiokių tokių „de-

pozitą“, tajį Kudirkos Išdą, redakcijos reikalams sukaupęs. Nors ne Marta sprendžia, kada su koku „Varpo“ ir „Ūkininko“ bendradarbiu jau reikia atsiskaityti, bet vykdant Povilo nurodymus pasidžiaugia jos širdis... Štai, kai praeitiems metams baigiantis turėjo Šauliui pervesti 30 rublių, pamanė: striukai, gi striukai... Bet va, vos 4-iems stojus, abiemis talkininkams, Berne mokslus kremtantiems, pasiuntė – Jurgiui vėl 30, o Vincui Mickevičiui visus 60...

O štai ir didžioji žinia: caras atšaukė draudimą raštus lietuviškomis literomis spausdinti!

Povilas Višinskis džiugiai ir viltingai, darbams nusiteikęs sulaukė šios naujienos, pasidalino su Marta ir bendromis anos pusės nuotaikomis: „Jaučiasi, kad koks akmuo nuo krūtinės nukrito. Darbuotis bus lengviau ir maloniau: nebereiks mums slėptis su rašymu.“ Nors jo laiške Marta ir abejones išgirdo: „ar daug leis cenzūra, kuri be abejonės bus aš-

tri“... Galėjo pasidžiaugti, kad vis dėlto neliko „ne-reikalinga“ – Povilas ir užkvietė į birželį netoli Šiaulių žadamą surengti „gegužinę“, ir užklausė, ar ji, kaip ir kiti aukotojai, sutinkanti tapti jau legaliai forminamo „Žiburėlio“ nare... Žinoma, legalumas,

Martos Zauniūtės „Priedas“

kad ir ribotas, pareikalaus keisti, gal ir visai naikinti jo įsteigtąjį, kauptąjį, raštams Prūsiose skirtąjį „Kudirkos Išdą“. Tad ir iš jos pareikalavo ataskaitos: kada ir kiek į tą Išdą įmokėta, kiek išleista.

Tilžiškiams spaustuvininkams gal ir nuostolis, kai ir laikraščių, ir veikalų leidyba jau gali Vilniun ar bet kur maskoliškojon Lietuvon persikelt. Gi štai jiems, varpininkams, atkrito Žemaitės „Rinkinėlis vaikams“, su kuriuo bent kelis metus pirmyn atgal prasitasė – Jonas Jablonskis „Varpui“ atsiuntė tą rankraštį, gi Marta būt privalėjusi korektūra ir kitkuo rūpintis, bet Višinskis tuokart – bene 1902-ų pavasarį, vos jai Tilžėje įsikūrus – perspėjo dar negalint to „Rinkinėlio“ leisti, per menkai jis sutvarkytas; buvo vėl nusiųstas Jablonskiui į Šiaulius, o jiems grįžo daryti palydėtas Višinskio žodelio, juk personiškai jai Povilas prisakė: nieko nekeisti, dabar Kriaučiūno esą redaguota, ir štai naujas Višinskio nurodymas: grąžinti Žemaitės darbėlį Jablonskiui, bus Vilniuje leidžiamas; taip ir buvo padaryta. Gal ji turėtų pasidžiaugti darbu, neretai ir tokių chaotingu, nuo jos pečių nukrisiant, kai nebereikės bėdoje maskoliškajai Lietuvai gelbėti, rasis laiko ir personiškiems reikalams...

Pabaiga kitame numeryje

Dar vienas P. S. „Eilėraščių spąstams“

Rimantas Vanagas

„Kultūrai“ bespausdinant mano išpažintį apie literatūrines (ir ne tik) patirtis sovietmečiu, kartais pats suabejodavau, ar visa tai iš tiesų buvo, galėjo būti? Tokia vieša dviveidystė, primityvus, totalus laisvesnio žodžio dusinimas? O gal aš seku pasakėles vaikams pagąsdinti?..

Ir štai netikėtai gaunu laišką. Jį parašė vyžuoniškis kraštotyros entuziastas Alvydas Malinauskas, internete sumedžiojęs KGB dokumentą, datuotą 1975 metais ir tiesiogiai susijusį su mano aprašyta situacija. Buvau ne tik nustebintas, bet ir sukrėstas. Vėl siūbtelėjo ledinis azijietiško Kremliaus kuorų šaltis...

Susiradau savo rašinį „Pelynų kvapas“, išspausdintą Anykščių rajono laikraštyje „Kolektyvinis darbas“ su rubrika „Gimtojo kaimo novelės“. Tai jis labiausiai įsiutino uniformuotus „kadrus“ su didelėmis žvaigždutėmis antpečiuose. Štai ištraukėlė:

„O tenai, pasienyje, kur antkapiai sutankėja ir tampa panašūs į sunkią grandinę, guli vyrai; guli, prislėgti savo pavardžių ir datų: 1946, 1947, 1948, 1949. Kas jie, ginkluoti ir beginkliai, žuvę kovoj, sušaudyti, paskandinti arba tik po daugelio dienų rasti kur nors miškų glūdumoj? Aš juos pažįstu tiksliai iš motinos pasakojimų, tačiau kiekvieno vardą pasakyčiau nesuklysdamas.“

O štai tas KGB dokumentas su antspaudais ir parašais:

„Slaptai 2 egz.

1975 m. kovo 3 d.

KGB prie MT Lit. SSR 5 skyriaus viršininkui pulkininkui dr. Ščensnovičiui

Vilniaus m.

Pagal žodinį skyriaus viršininko majoro drg. Sinkevičiaus prašymą pranešame, kad „Jaunimo gretų“ žurnalo korespondentas Vanagas Rimantas s. Petro straipsnyje, 1973 m. 02.10 patalpintame Anykščių laikraštyje „Kolektyvinis darbas“ pavadinimu „Pelynų kvapas“ ir eilėraštyje „Vanduo“, išspausdintame „Nemuno“ žurnale 1975 m. Nr.1, aprašo ir šlovina buržuazinius ginkluotus nacionalistus ir nelegalus, kurie pokario laikotarpiu žuvo kovoj su Tarybinės Armijos kariais ir nelegaliai palaidoti Anykščių raj. Peslių kaimo kapinėse. Kaip rašo Vanagas, prie kapinių tvoros, kur kapai tankėja ir yra panašūs į tamsią grandinę, guli vyrai prislėgti pavardžių ir datų: 1946, 1947, 1948, 1949. Iš tikrųjų kapinėse šalia tvoros palaidoti banditai ir nelegalai, kaip antai:

1. Šablevičius Jonas, g. 1919 m., nušautas 1944 m. rudenį.

2. Janulis Eduardas, g. 1922 m., malūnininko sūnus, nušautas 1945 m.

3. Janulis Ričardas, g. 1924 m. (pirmojo brolis), nušautas 1945 m.

4. Griška Albinas, g. 1922 m, nušautas 1947.02.28

5. Griška Julius (pirmojo brolis), g. 1916 m., nušautas 1947.04.29

6. Aviža Stanislavas, g. 1926 m., nušautas 1947 m.

7. Tamulytė Vacė, g. 1932 m., buvusi banditų ryšininkė, tragiškai žuvusi, slaptai palaidota 1947 m. Peslių kapinėse.

8. Pabarška Benediktas, nušautas apie 1947 m.

9. Jasevičius Jonas, Jono s., g. 1913, nu-

šautas 1944 m. Rudenį Gudelių kaime Anykščių raj. 10. 10. Šližys Petras, nušautas 1945 m.

11. Pilipavičius Kazys, nušautas.

12. Pilipavičius (pirmojo brolis), nušautas.

13. Semėnaitė Anelė, banditė, bijodama pakliūti gyva, nusišovė.

14. Veršulis Kazimieras, banditas-teroristas, nušautas Šventosios upėje, kūnas rastas po 5 mėnesių, palaidotas Pesliuose.

15. Juodis Alfonsas – banditas, ardant granatą pas banditų ryšininkę Jasiukonytę Birutę, Bebrūnų kaimo Anykščių raj. gyventoją, abu žuvo, slaptai palaidoti Peslių kapinėse.

Peslių kapinėse Anykščių raj. niekas iš tarybinių aktyvistų, naujakurių ir liaudies gynėjų palaidota nebuvo. Jūsų žiniai pranešame, kad ant kai kurių banditų kapelių pastatyti kryžiai su užrašais (pavardė, vardas, gimimo ir mirties metai), todėl Vanagas Rimantas rašo: „Aš juos pažįstu tiksliai iš savo motinos žodžių, bet kiekvieną vardą pasakyčiau nesuklysdamas“.

Vanago R. tėvas – Vanagas Petras, Kazio s., g. 1902 m., pensininkas, gyvena Anykščiuose.

Vanago R. motina – Vanagienė-Blažytė Eleonora, Petro d., g. 1908 m., pensininkė, gyvena kartu su vyru.

Žinių, kompromituojančių Vanago R. tėvus, neturime.

KGB prie Lit. SSR Anykščių skyriaus viršininkas V. I. Čikiliovas“.

Neblogai vyriukai padirbėjo, ar ne? Nėgana to, smarkiai išgąsdino mano mokytojus, gimines, tėvą – tas atlėkė į Vilnių paklausti manęs, ką aš pridirbau, kad saugumas tardė jį vos ne dvi valandas?

Net pačiam smalsu, ką gi tokio parašiau poemėlėje „Vanduo“? O! Joje buvo eilutės:

...Tai mano tėvas, baltas
Nuo vandenų šviesios blausios, šakotą
Eglinį karstą kala, o atšipęs kaltas
Kažko klausyt nenori... Aš stebiu jo ranką

Ir jau matau vėžes per purvą lig kapų;
O būna tai dažnai, nes upė atidengia
Kaskart kitokias palaptis, jų su kaupiu.

Ir dar:

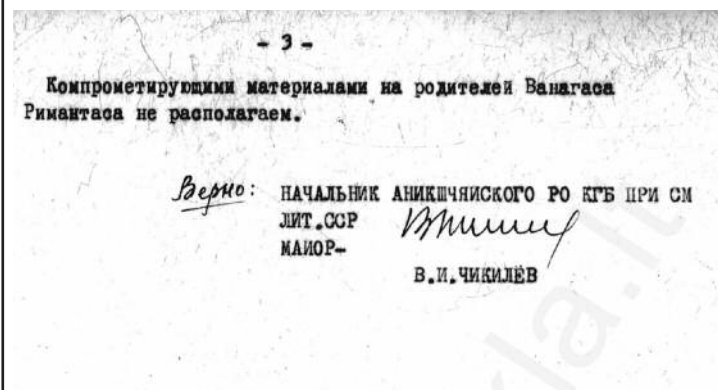
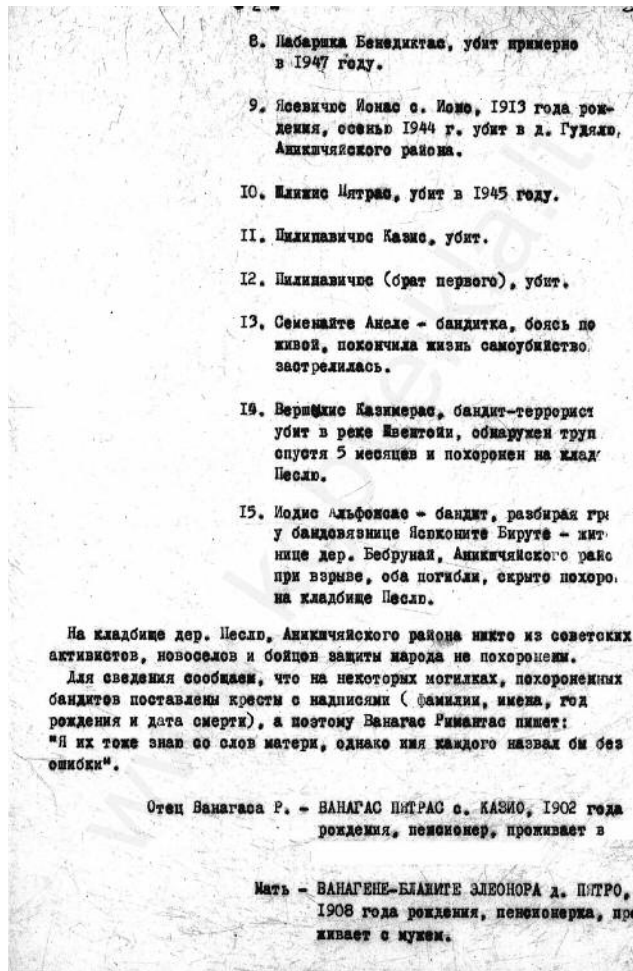
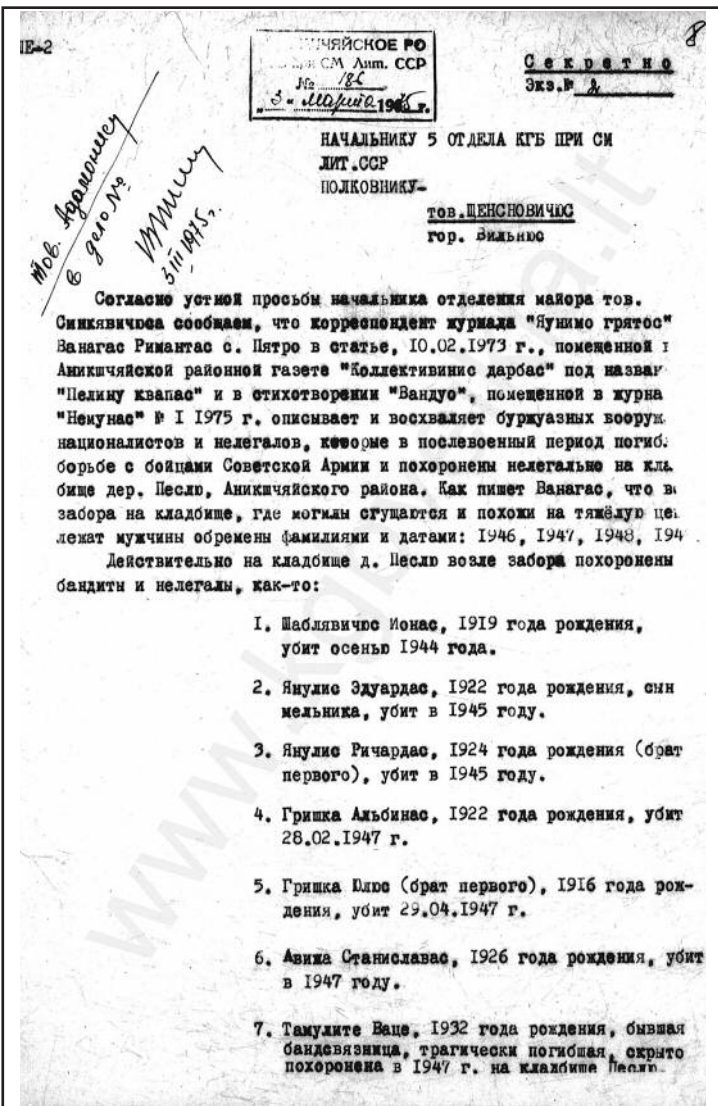
Bet rytą sužinau – kaimynas,
Nušautas, vienmarškinis, guli paupy.
Poryt – gal vėl kieno likimas
Sūpuosis vienas kaip gėlė baugi.

2025-ųjų rugsėjo pabaigoj lyg iš dangaus nukritęs, juoda rakštim mane pervėręs KGB pranešimas dar kartą įtikimai paliudijo: **visa tai buvo!** Ir, žinoma, ne vien Pesliuose, o ir šimtuose kitų Lietuvos kaimų...

Pažangiausioj, teisingiausioj, taikiausioj pasaulio valstybėj, kur žmogus žmogui – draugas, bičiulis, brolis (kaip mus mokė...), net praėjus 30-čiai metų po karo, net žiauriausia represinė struktūra **tebebijojo**. Ir ne tik lietuvišką „banditų“, bet ir menkiausios eilėraščio ar apsakymo eilutės apie juos; gi tokią eilutę radę, narstė lyg sprogmenį.

Ar ne iškalingas, savotiškai aktualus istorijos faktas?

Dar viena likimo ironija: KGB sekliai nuveikė ir kai ką naudinga – paliko mums pokario kankinių sąrašą, žmonių atminty iširėžusį skausmą...

„Pagarbą lietuviškam žodžiui išugdė mokytojai“

Perlis Vaisieta tribūnoje

Atkelta iš 2 psl.

Kadangi esu „grūdinto lietuviško kraujo“ ir man svarbios giminės šaknys, nusprendžiau stoti į Vilniaus universiteto Filologijos fakultetą. Čia studijavau lietuvių kalbą ir literatūrą. Teko didelė laimė ir garbė bendrauti ir mokytis iš tokių asmenybių, kaip profesoriai Donatas Sauka, Viktorija Daujotytė, Jonas Dumčius ir kt. Šalia studijų radau laiko dalyvauti ir J. Počiaus vadovaujame studentų „Požemio teatre“, dainavau universiteto chore, grojau altu kapeloje.

Kaip ir daugeliui tuometinių studentų, studijas nutraukė priverstinis šaukimas į sovietinę armiją. Po poros metų tarnystės, numetęs „kerzinius“ batus, nusprendžiau vis tik stoti ten, kur svajojau dar mokyklos suole; sėmingai išlaikiau egzaminus ir patekau į Lietuvos konservatorijos Aktorinio meistriškumo katedrą, Algės Savickaitės ir Henriko Vancevičiaus kursą. Paraleliai dalyvavau ir prof. Rimanto Sipario operos režisūros klasėje. Kirbėjo sena svajonė – išbandyti savo galimybes operos režisūros srityje. Buvau trečiakursis, kai 1989 m. nuvažiavau į GITI'ą – Valstybinį teatrinių meno institutą Maskvoje. Sakau: „Labai norėčiau studijuoti profesoriaus Boriso Pokrovskio klasėje muzikinę režisūrą“. Tačiau tuometinis fakulteto dekanas gan arogantiškai atrėžė: „Jūs juk laisvi! Kur norite, ten galite ir važiuoti“. Buvo pats Lietuvos Sąjūdžio atgimimas... Na ir ką – oriai apsisukau ir išvažiavau atgal.

Aktorystės studijos suteikė laisvę ir galimybę prisitaikyti prie visokių, net ir buitinių gyvenimo situacijų ar išbandymų. Svarbu juk tik įsigilinti į scenarijų, gerai suvokti savo rolę ir teisingai, visa širdimi atlikti ją.

Atitarnavus Melpomenės mūzai penketą metų (aktorinis darbas lietuvių folkloro teatre, vėliau – Akademiniam dramos teatre), likimas nunešė į kitą sritį: link vadybos ir verslumo. Kadangi bendravimas, komunikacija neišvengiami dalykai šiuolaikinėje visuomenėje, tam, žinoma, reikalingos ir specialios žinios bei patirtis. Dėl to pasekiau savo mamos pėdomis – įstojau į VU Komunikacijos fakultetą.

Šioje vietoje norėčiau pacituoti vieną frazę iš Adomo Mickevičiaus „Odės jaunystei“. Manau, ji mane nuo mokyklos ir studijų metų įkvepia vi-

sada ir į viską žiūrėti su papildoma energetika:

*Žvelk ten, kur nepasieks akis,
Laužk tai, ko nepajėgs ir protas.
Jaunyste, aras tu sparnuotas, –
Ir nieks tavęs nesulaikys!*

Kad raiškūs skaitymas neatsitiktinai Jūsų biografijoje, akivaizdu kad ir iš tokio fakto: 1978–1983 m. tapote Vilniaus miesto ir respublikinių konkursų laureatu. Tęsinys, be abejo, – koncertinė meninė veikla, prasidėjusi nuo 1986-ųjų. Jūsų gerbėjai neabejotinai yra įsidėmėję kartu su tėvu ir seserimi parengtas literatūrines-menines kompozicijas pagal lietuvių poetų klasikų eiles, autorines lyrines programas pagal Jono Juškaitio eiles, Perlį Vaisietą – „Nakties lyrikos“ skaitinių atlikėją Lietuvos radijo ir televizijos programose, Renesanso poezijos ir muzikos vakarų dalyvį ir kt. Patirtis nemenka. Kokie autoriai artimiausi, kodėl? Kas Jums svarbiausia perteikiant klausytojams klasiko ar žinomo autoriaus kūrinį?

Nuo mokyklos suolo iki aktorystės studijų pabaigos turėjau puikius meninio žodžio mokytojus – savo tėvą, lietuvių kalbos ir literatūros mokytoją ir scenos kalbos dėstytoją prof. Stefą Nosevičiūtę. Galiu drąsiai sakyti, kad šie žmonės suformavo mano pagarbą gimtajai kalbai, gebėjimą pajauti, ką sakai, kam sakai, kodėl sakai ir, galiausiai, kaip sakai. Šie mano mokytojai išugdė pagarbą pirmiausia lietuviškam žodžiui. Mano „aukso aruodas“ – tai pirmiausia lietuvių poetai Bern. Brazdžionis, K. Bradūnas, J. Strielkūnas, H. Nagys, Just. Marcinkevičius, J. Juškaitis. Negalėčiau niekaip „išmesti“ iš savo repertuaro ir Vakarų klasikų – F. Petrarca, P. Valéry, Pierre de Ronsard, Ž. Prever, P. Éluard, eilių. „Stalo knyga“ man yra tapusi R. Tagorės lyrika ir rytietiška jo išmintis.

Tikrai išvardinau ne visus poetus, yra ir daugiau, kurie „kabina už širdies“, kurie yra tikri, kaip grynuoliai. Įvairiose auditorijose teko juos skaityti. Ypač įsimintinos tokios akimirkos, kurias patyriau skaitydamas V. Bložės eiles benzinu prasmirdusiuose Seimo rūmuose jų gynėjams po 1991 m. sausio įvykių. „Jūs mums perdavėte savo akių melsvumą...“, – kaip dar geriau gali būti įvertintas? Arba – kai gitara pritarė dainavau liaudies dainą „Pamiškėj, palaukėj kareivėlis gulėj...“ Medininkų žudynių atminimo vietoje. Kiekvienas aktorius, perteikdamas mintį auditorijai, pirmiausia turi būti tikras.

Kuo įsimintini metai Lietuvių folkloro ir Lietuvos nacionaliniame dramos teatre?

Gyvenimas nepašyktė sutikti nuostabių žmonių, išskirtinių asmenybių. Tik baigęs Lietuvos konservatorijos aktorinio meistriškumo studijas, nuėjau dirbti pas Lietuvių folkloro teatro įkūrėją ir vyr. režisierių Povilą Mataitį, netrukus pradėjau dirbti ir Lietuvos akademiniam dramos teatre pas režisierių Joną Vaitkų. Išdriau apie šias unikalias asmenybes kalbėti drauge, nes matau tarp jų daug bendrumo. Manau, pagrindinė patirtis, gauta iš sandūros su P. Mataičiu ir J. Vaitkumi – didžiulė energetika, maištavimas, tikrumas, tikėjimas tuo, ką darai ir vardan ko tai darai, muzikinė ir grafinė estetika. Lietuvybės tema – išskirtinai ryški ir bekompromisinė, sa-

vęs atsidavimas auditorijai ir žiūrovui. Kai pasijunti nuogas, neįvilktas į „vatą“, neįvyniotas į saldžią formą (dramatiška P. Mataičio režisuota sakmių ir apeigų misterija „Purvynai rūdynai“ arba į lietuvių nacionalinio teatro aukso fondą patenkančios J. Vaitkaus režisuotos A. Mickevičiaus fantasmagorinės „Vėlinės“). Tai buvo darbinė patirtis su tikrais profesionalais, mylinčiais Lietuvą, pašventusiais savo darbą ir gyvenimą „vardan tos Lietuvos...“ ir niekada neinančiais į kompromisą su nomenklatūra, su „patogiais žmonėmis“. Matyt, dėl to ir nukentėjusiais dygliuotame gyvenimo kelyje, bet niekada nepraradusiais savo orumo, savojo „aš“.

Pabaiga kitame numeryje

Leon Gurvitch „Anne Frank siuitos“ premjera Lietuvoje

Iš kairės: vakaro vedėjas Tadas Daujotas, kompozitorius Leon Gurvitch ir violončelininkas Rokas Vaitkevičius

Atkelta iš 3 psl.

Leon Gurvitch „Anne Frank siuitą“ sukūrė savo iniciatyva. „<...> Būdamas 14 metų perskaičiau Anos Frank dienorašį ir iš karto pajutau jos nuoširdų, nai-vų, tačiau stiprų balsą, kuris skverbėsi per dešimtmečius. Vėliau lankiausi jos memorialiniame muziejuje Amsterdamo – tai buvo vienas stipriausių emocinių išgyvenimų mano gyvenime. Ilgai stovėjau jos kambaryje, žvelgiau į išblukusius tapetus ir ankštą erdvę, kur gyveno šis šviesus balsas, pasmerktas tylai. Tuomet supratau, kad privalau atsiliepti – ne tik kaip žmogus, bet ir kaip kompozitorius. Ana Frank man nėra tik istorinis simbolis, ji – prarastos ateities ženklas ir nepaprastos vidinės stiprybės išikūnijimas – be galo trapi, bet nesulaužyta.“

Siuitoje, pasak kompozitoriaus, užkoduota mintis, kad karas nepasikartotų. Nuskambėjus siuitai, pilnutėlės Šv. Kotrynos bažnyčios salės žiūrovai plojo atsistoję.

Bisui muzikantai (kartu su vakaro vedėju T. Daujotu) visus nustebino atlikdami „Beaušancią aušrelę“ (muzikantai ją išbandė tik prieš kelias dienas). Publikai vis nepaleidžiant iš scenos, L. Gurvitch (kad visi pralinksėtų) kar-

tu su R. Vaitkevičiumi energingai sugrojo *Jidiš* tango.

Trečiakart nepaleidžiant atlikėjų iš scenos, nuskambėjo L. Gurvitcho kūrinys „Viltis“ pagal Izaelio himną: kad pasaulyje pagaliau būtų taika.

Pasijuto kaip namie. Kompozitorius Leon Gurvitch prasitarė, kad tokioje gražioje bažnyčioje, su tokiais profesionalais ir tokia nuoširdžiai publikai jam groti buvo didelė garbė: jautėsi kaip namie.

Šis koncertas – tai penktasis Vilniaus Šalom 2025 festivalio renginys. Festivalis, prasidėjęs šofarų maršu nuo Trijų Kryžių kalno rugsėjo 21 dieną, nemokamais koncertais ir renginiais džiugino ir džiugina vilniečius visą mėnesį įvairiuose Vilniaus vietuose – Gaono žydų istorijos muziejuje, Vilniaus žydų viešojoje bibliotekoje, spalio 8 d. bus skirtas genocido aukoms, spalio 16-tą – kompozitoriaus Anatolijaus Šenderovo 80-mečiui, o baigiamasis koncertas įvyks LVSO koncertų salėje spalio 21 dieną su atlikėjais iš Izraelio: Be'er Ševos miesto pučiamųjų orkestru (meno vadovas, vyr. dirigentas Micha Daid) ir valstybiniu choru „Vilnius“ (vyr. dirigentas Artūras Dambrauskas).